

معرفی کتاب منتخب

التواریخ

● نادره جلالی

یکی از آثار مهم و باارزش دوره اسلامی هند، کتاب منتخب التواریخ اثر ملا عبدالقادر بداؤنی، از رجال برجسته عهد جلال الدین اکبر، پادشاه تیموری هند (۹۶۳-۱۰۱۴ هـ. ق) است. ملا عبدالقادر پسر ملوک شاه پسر حامد بداؤنی بود که در ۹۴۷ هـ. ق. در بناؤن متولد شد.

وی از محضر اساتیدی چون شیخ حاتم سنبلی، سید محمد مکی، فیاض فیضی، شیخ سعدالله نحوی و... بهره جست و در فقه، تاریخ، حدیث، تفسیر، منطق، نجوم، موسیقی و شعر شهرت یافت. عبدالقادر در ذکر حاتم سنبلی اشاره‌ای به تلمذ خود نزد او دارد: «فقیر چون در سنه ۹۶۰ هـ. ق. به سن دوازده سالگی در صحبت والد ماجد به ملازمت شیخ در سنبل رسیده قصیده برده را در خانقاه ایشان یاد گرفته، اجازت حاصل کرد و از کتاب کنزفقه حنفی نیز سبقی چند تیمناً و تبرکاً خواند».

عبدالقادر در سال ۹۸۱ هـ. ق. به دربار اکبر پادشاه تیموری هند راه یافت و چون دارای نبوغ بود و وسعت معلومات داشت در سلک ندیمان او درآمد و در طول حیات خود آثار متعددی تألیف و ترجمه کرد که از آن جمله بحرالاسفار، ترجمه معجم البلدان اثر یاقوت حموی، منتخبی از جامع التواریخ رشیدی، نجات الرشید (در حدیث)، راماین، مهابهارات، سنگها سن بتیسی: خردافزا (خردنامه) و منتخب التواریخ را می‌توان نام برد.

اما در این میان، منتخب التواریخ از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. خصوصاً بخش تیموریان (هند) و حوادث دوران سلطنت اکبر در این کتاب ارزش فراوان دارد و در واقع می‌توان گفت ارزشمندترین قسمت کتاب است؛ زیرا مؤلف خود یکی از ملازمان و نزدیکان اکبر بوده و بسیاری از وقایع را از نزدیک شاهد بوده است.

بداؤنی اثر خود را با حمد خدا، نعت رسول (ص) و منقبت خلفای راشدین آغاز می‌کند. سپس به ذکر مطالبی درباره فواید علم تاریخ می‌پردازد، آن‌گاه انگیزه خود را از نوشتن این اثر بیان داشته و روش کار خود را توضیح می‌دهد. بداؤنی تاریخ را از دوره غزنویان آغاز کرده و پادشاهان هند را در نه طبقه تاریخی مورد بررسی قرار داده و اثر خود را در ۲۳ جمادی‌الثانی ۱۰۰۴ هـ. ق. به پایان برده است.

قسمت اعظم کتاب منتخب التواریخ از کتابهای طبقات اکبری، تاریخ مبارکشاهی، نظام التواریخ و لب التواریخ اقتباس شده و مؤلف در لایبلی نقل مطالب آنها، نکته‌هایی را نیز افزوده است.

عبدالقادر نثری ساده و روان و به دور از تکلف و تملق دارد. وی به واسطه صریح‌الهیجه و رک بودن آنچه را که منابر با دیدگاه‌ها و معتقدات خود یافته به باد انتقاد گرفته است.

جلد سوم کتاب منتخب التواریخ از نظر تذکرة علما و شاعران، در زمینه تاریخ زبان فارسی در هند ارزشمند است. او خود در آغاز این جلد می‌نویسد: «... مخفی نماند که چون صاحب تاریخ نظامی ذکر امرا را تالی ذکر پادشاهی ساخته و اکثری از آنها متوفی غیر مرحومند، بنابر آن زبان قلم را به ذکر آن حشویات نیالوده شروع در تعداد بعضی از مشایخ عصر نمودم که به هر حال ذکر کرام برره به که فسقه فجرة تا داخل وعید و تهدید...». سپس در ذکر احوال سی و هشت تن از مشایخ و شخصیت و نه تن از فضایی که خود ملازم آنان بوده و نزد آنان تلمذ کرده چون قاضی نورالله شوشتری و پانزده تن از اطباء معروف عصر اکبرشاهی به اختصار سخن گفته است. در باب شعرای عصر اکبرشاهی هرچند کوتاه سخن گفته ولی از ارائه نظر انتقادی خود نسبت به آنان خودداری ننموده است.

منتخب التواریخ ده سال بعد از مرگ اکبرشاه انتشار یافت و ظاهراً به سبب لحن اعتراض‌آمیزی که درباره اکبر به کار برده بوده کتابش به دستور جهانگیر، پسر اکبر توقیف شد.

مولوی احمدعلی صاحب، این اثر (ج ۲) را تصحیح و در کلکته به سال ۱۸۶۴-۱۸۶۹ م. به چاپ رساند. سپس در ایران، آقای دکتر توفیق سبحانی بر اساس همان چاپ، مقدمه و اضافاتی بر آن افزود و در سلسله آثار انجمن آثار و مفاخر فرهنگی منتشر ساختند.

منتخب التواریخ

تألیف:

عبدالقادر بن ملوک شاه بداؤنی

تصحیح:

مولوی احمدعلی صاحب

با مقدمه و اضافات:

توفیق سبحانی

انجمن آثار و مفاخر فرهنگی

۱۳۷۹

- ① منتخب التواریخ
- ② تألیف: عبدالقادر بن ملوک شاه بداؤنی
- ③ تصحیح: مولوی احمدعلی صاحب
- ④ مقدمه و اضافات: توفیق سبحانی
- ⑤ انتشار: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۷۹

① منتخب التواریخ، خصوصاً بخش تیموریان (هند) و حوادث دوران سلطنت اکبر در این کتاب ارزش فراوان دارد و در واقع می‌توان گفت ارزشمندترین قسمت کتاب است؛ زیرا مؤلف خود یکی از ملازمان و نزدیکان اکبر بوده و بسیاری از وقایع را از نزدیک شاهد بوده است.

② بداؤنی تاریخ را از دوره غزنویان آغاز کرده و پادشاهان هند را در نه طبقه تاریخی مورد بررسی قرار داده و اثر خود را در ۲۳ جمادی‌الثانی ۱۰۰۴ هـ. ق. به پایان برده است.

